

відсутність розбрату і зневаги); джерела індивідуальної або інституційної підтримки (стосунки дитини з однолітками та людьми поза сім'єю, культурна підтримка, індивідуальний догляд, такий як медична або психологічна допомога, релігійні установи тощо).

Список використаних джерел:

1. Bronfenbrenner U. The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. 349 p.

2. Garbarino J., Kostelny K. Child maltreatment as a community problem. *Child Abuse and Neglect*. 1992. № 16. P. 455–464.

3. Gibson E. J., Pick A. D. An ecological approach to perceptual learning and development. New York : Oxford University Press, 2000. 248 p.

4. Elbedour S., Benseel T. R., Bastien D. T. Ecological integrated model of children of war: Individual and social psychology. *Child Abuse & Neglect*. № 17(6). 1993. P. 805–819

5. Lustig S. L., Kia-Keating M., Knight W.G., Geltman P., Ellis H., Kinzie J. D., Keane T., Saxe G. N. Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 2004. № 43(1). P. 24–36.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-393-7-12>

Волков К. М.,

*аспірант кафедри педагогічної та вікової психології
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Науковий керівник: Вірна Ж. П.,

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогічної та вікової психології
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ЕМОЦІЙНИЙ ПРОФІЛЬ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Функціонування емоційної сфери людини під час воєнних дій зазнає особливих змін незалежно від безпосередньої чи то опосередкованої участі її суб'єктів у воєнних діях. Студенти як опосередковані свідки воєнних дій зазнають схожих емоційних травм як й комбатанти. Так негативний психологічний вплив ситуації війни пов'язаний, перш за

все, з підривом елементарного почуття безпеки людини. А саме це почуття є вираженим емоційним станом страху за власне життя і безпеку рідних й близьких [2; 3].

Переживання ситуації загрози життю (безпеки) є складним психологічним утворенням, що формується під впливом воєнного стану (інформаційні повідомлення про воєнні дії, сигнали тривоги, гучні несподівані звуки тощо). Тобто це є стресор високої інтенсивності, який призводить до психологічної травматизації людей. Актуалізуючи емоційний компонент переживання ситуації загрози життю, зазначимо, що усвідомлення цієї ситуації людиною та оцінка її суб'єктивної значущості викликає різноманітні емоційні реакції (страх, жах, пригніченість, депресію тощо). Тому цікавим є проведення опитування серед студентів вишів, спрямованого на диференціацію їх емоцій при довготривалому (1,5–2 роки) переживанні умов воєнного стану в контексті прояву стресостійкості.

Нами було проведено дослідження на вибірці студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки, які взяли участь в опитуванні за допомогою панелі он-лайн (n=320). Серед діагностичних методик використовувалися: шкала оцінки стійкості до стресу Коннора-Девідсона (CD-RISC) для визначення рівня стресостійкості людини та шкала диференціації емоцій за К. Ізардом для вивчення базових емоцій людини.

Цікавим виявився факт, що за результатами шкали оцінки стійкості до стресу Коннора-Девідсона виявлено лише 5 респондентів, у яких зафіксовано низький рівень стресостійкості, тому в подальшому аналізі, їх дані не брались до уваги. За показниками стресостійкості нами було виокремлено дві групи: група 1 – студенти з високим рівнем ($X_{сер}=79,5$) стресостійкості (n=169) та група 2 – студенти з середнім ($X_{сер}=55,7$) рівнем стресостійкості (n=146).

Укрупнення груп емоцій кількісно відображено у індексах позитивних емоцій, гострих негативних емоцій та тривожно-депресивних емоцій (рис. 1).

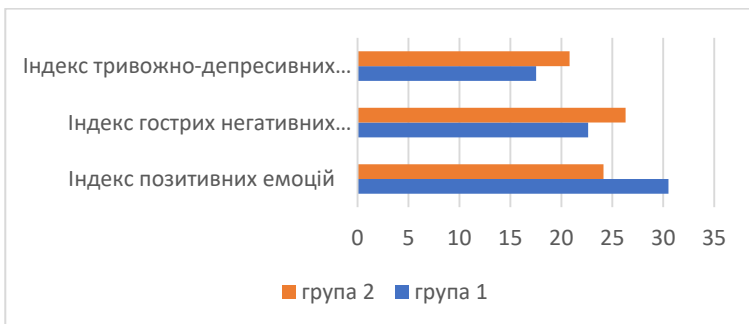

Рис. 1. Середньогруповий розподіл показників узагальнених емоційних індексів досліджуваних студентів

Тенденція домінування позитивних емоцій виражена у групі студентів із високим рівнем стресостійкості. В їх емоційному профілі домінуючу позицію займають такі емоції як *інтерес* (уважний, сконцентрований, зібраний), *радість* (стан насолоди, щасливий, радісний) та *здивування* (здивований, вражений, шокований). У студентів із середнім рівнем стресостійкості домінуючу позицію займають емоції *горя* (похмурий, сумний, зломлений), *гніву* (оскаженілий, гнівний, лютий), *відрази* (відчуває неприязнь, відчуває відразу, відчуває огиду), *презирства* (презирливий, зневажливий, гордовитий), *страху* (зляканий, боязливий, стан паніки), *сорому* (сором'язливий, боязкий, конфузливий) та *провини* (стан жалю, винуватий, стан розкаяння) (рис. 2).

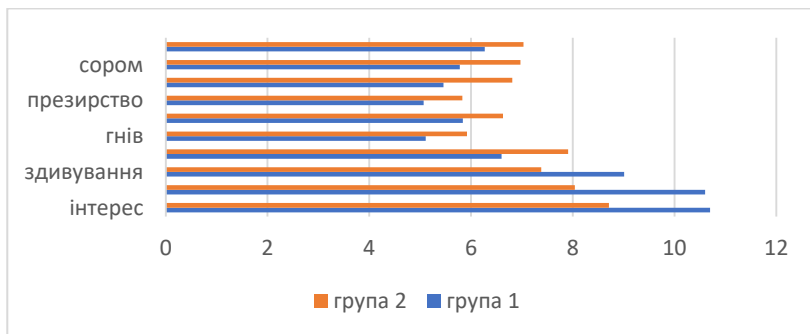

Рис. 2. Середньогруповий розподіл базових емоцій в досліджуваних групах студентів

Діагностичний зріз демонструє психологічний факт високої і середньої стресостійкості студентської молоді. Тобто не дивлячись на хронічні стресові ситуації війни, більшість людей мають здатність чинити опір та відновлюватися впливам стресу та дистресу, що відображається на їх емоціях.

Аналіз порівняння середніх значень в досліджуваних групах доповнений кореляційним аналізом значущих взаємозв'язків між діагностованими показниками. Результати кореляційного аналізу в групі студентів з високими і середніми показниками стресостійкості представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Показники кореляції між показниками стресостійкості та базовими емоціями студентів

Базові емоції	Показники стресостійкості	
	група 1	група 2
Інтерес	0,309**	0,249*
Радість	0,286*	0,334**
Індекс позитивних емоцій	0,298*	0,178
Горе	-0,06	-0,251*
Презирство	0,04	-0,211*
Індекс гострих негативних емоцій	0,008	-0,232*
Страх	0,007	-0,268*
Сором	-0,01	-0,368**
Індекс тривожно-депресивних емоцій	-0,014	-0,324**

Примітка: рівень достовірності: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$.

Результати кореляційного аналізу підтвердили психологічний факт зміщення позитивного емоційного реагування в групі студентів із середнім рівнем стресостійкості в бік гострих негативних та тривожно-депресивних станів. Є усі підстави вважати, що група студентів із середнім рівнем стресостійкості є групою, у якій емоційні стани об'єднані з усвідомленими переживаннями сьогодення, які за умов війни можуть змінюватися щоденно і навіть щогодинно, а отже «розбалансовувати» емоційний фон життя. Тому в цій ситуації, вважаємо доцільним моніторинг цієї групи студентів і метою попередження стану, коли інтенсивні переживання страху, жакіття та безпорадності почнуть визначати узагальнене емоційне реагування та життєвий досвід молодих людей. Загалом стійкі інтенсивні реакції

стресу і дезадаптації, мабуть, характерні для особливої, вразливої частини населення, які до прикладу були жертвами чи свідками терористичних актів або учасниками військових дій [1]. Щодо стресостійкості, то джерела цієї життєвої сили розглядаються як такі, що належать внутрішньому світу індивіда. А висока позитивна емоційність є тим фактором, який допомагає людині повернутися в норму і повернутися на «докризовий рівень».

Список використаних джерел:

1. Brandon S. E., Silke A. P. Near- and long-term psychological effects of exposure to terrorist attacks. *Psychology of terrorism* / ed. by B. Bongar, L. M. Brown, L.E. Beutler, J.N. Breckenridge, P.G. Zimbardo. New York : Oxford University Press, 2007. P. 175–189.
2. Durodie B., Wessely S. Resilience or Panic? The Public and Terrorist Attack. *The Lancet*. 2002. № 360. P. 1901–1902.
3. Mash H. B. H., Ursano R. J., Benevides K. N., Fullerton C. S. Identification with terrorist victims of the Washington, DC sniper attacks: posttraumatic stress and depression. *Journal of Traumatic Stress*. 2016. V. 29. № 1. P. 41–48.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-393-7-13>

Горлач А. С.,
практичний психолог
лицею № 3
м. Хмільника, Вінницької обл.

ФЕНОМЕН САМОУШКОДЖУЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ У СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Самоушкоджуюча поведінка у сучасних підлітків досить поширений запит у практичній діяльності психолога. Також спостерігається інтерес науковців до феномену самоушкодження саме у підлітковому віці. Необхідність дослідження даної проблеми обумовлено потенційною небезпекою для здоров'я та життя дій самоушкоджуючого характеру. На жаль прояви самоушкодження є досить високими серед молоді.

Самоушкодження – навмисне пошкодження свого тіла через внутрішні причини без суїцидальних намірів. Для позначення цього явища